

Voer het gesprek over de sociale energietransitie!

Momenteel wordt in Nederland op alle schaalniveaus hard gewerkt aan het energiesysteem van de toekomst. Met als doel: een klimaatneutraal systeem in 2050. Technisch is er al heel veel mogelijk, maar de echte uitdaging is het maatschappelijk debat. Aangezien de energietransitie zowel particulieren als ondernemers direct raakt, is het tijd dat gemeenteraden en Provinciale Staten het gesprek durven te voeren over de publieke belangen. Niet over tiphoogtes van turbines of de effectiviteit van een vijfde-generatie warmtenet, maar over wat écht telt: *in wat voor samenleving willen we leven en hoe laten we die achter?*

Serieuze zorgen

Tijdens de energiecrisis in 2022, toen de energieprijzen omhoogschoten en huishoudens in Nederland hun energierekening niet meer konden betalen, ontstond het besef: energie is een nutsvoorziening en moet *betaalbaar* zijn voor iedereen.

De vragen stapelen zich op. Wat is *ruimtelijke kwaliteit* en hoe willen we die vormgeven? Is een windmolen in de tuin van de burens minder erg als iemand daar ook een financiële compensatie voor krijgt? Hoe voer je de discussie over lusten en lasten op een eerlijke en logische manier? En wanneer vinden we de situatie rechtvaardig als er in naast elkaar gelegen wijken grote verschillen bestaan tussen de kosten van de energieoplossingen?

En hoe zit het met *participatie*? Mogen burgers meebesluiten over dit soort vraagstukken? Hoe wordt er omgegaan met initiatieven? Dragen die ook bij aan een *economisch krachtige* samenleving?

In meerdere provincies zijn nieuwe woonwijken niet meer aan te sluiten op het elektriciteitsnet en netbeheerders beginnen met berichten te sturen over slim laden. De zorgen over de *betrouwbaarheid* van het energiesysteem zijn serieus en beginnen zich breed te verspreiden. Met de komst van digitalisering en smart energy systems komen er bovendien vragen boven over de *veiligheid* en privacy van energieverbruik.

En last but not least: hoe zorgen we er met z'n allen voor dat er een *duurzaam* energiesysteem komt? En waar zetten we dan precies op in? Op circulariteit, toekomstbestendigheid én 'netto nul' koolstofemissies?

Al deze vragen hebben betrekking op *publieke belangen*. Het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) noemt er acht waar het energiesysteem van de toekomst rekening mee moet houden. De Kamerbrief van 18 juni 2025¹ over de stimulans voor het ontwikkelen van lokale energiesystemen biedt meer ruimte voor de invulling van lokale publieke belangen.

Geen blauwdruk, maar maatwerk

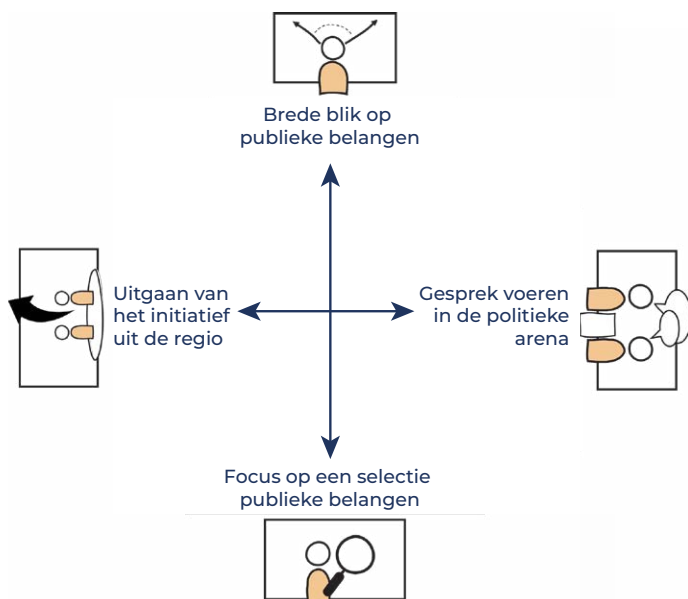
Er bestaat *geen landelijke standaardoplossing*: elk gebied heeft zijn eigen waarden, zorgen en mogelijkheden. Door het gesprek te voeren over de publieke belangen, dienen zich *meer kansen* aan voor het verbinden van opgaven zoals woningbouw en economische ontwikkeling. Dat biedt alle lagen van de samenleving *meer ruimte* om begrip en inzicht te krijgen, én mee te doen aan de invulling van de energietransitie. Ook bezien vanuit de *systemische theorie van Meadows*, is het vele malen effectiever om het gesprek te richten op de doelen, structuur en regels van het systeem (zogenoemde hefboom punten) dan op de cijfers en details die nu vaak het gesprek domineren.

Bovenal laat het gesprek over publieke belangen zien welke toekomstplannen er zijn voor de directe leefomgeving en wat partijen daarin echt willen. Met als essentiële vraag: wat kunt u daar nu voor doen en wat is daarin echt noodzakelijk?

¹ Kamerbrief: Decentrale ontwikkeling energiesysteem (18 juni 2025) – Ministerie van Klimaat en Groene Groei, via: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/06/19/decentrale-ontwikkeling-van-het-energiesysteem

Gestructureerd gesprek

Het gesprek over het energiesysteem van de toekomst is op elke plek anders in te richten langs twee assen:

Figuur 1. Twee assen voor het gesprek over de publieke belangen en de rol van de overheid.

1) Wie voert het gesprek en waar. Laat u de samenleving het voortouw nemen, met draagvlak en lokale creativiteit tot gevolg, maar met het risico dat sommige groepen afhaken? Of neemt u als politiek de regie en geeft u richting, maar met mogelijk verlies van draagvlak? Voor beide opties is iets te zeggen.

Als het initiatief bij de maatschappij ligt, is het draagvlak vaak groter en is lokaal eigendom vanzelfsprekender. Tegelijkertijd speelt in dit geval het risico dat niet iedereen mee kan doen en dat alleen een exclusieve groep meekomt in de transitie. Door die discussie in de politieke arena te voeren, vindt het gesprek over de energietransitie in de breedte van de samenleving plaats.

2) Alle publieke belangen of een selectie daarvan.

Praat u over alle publieke belangen, met als gevaar eindeloze afwegingen en besluiteloosheid? Of kiest u scherp voor een paar waarden die voor uw gebied heilig zijn, en durft u die te verdedigen en te verdiepen?

Een brede blik op *alle publieke belangen* reikt verder dan de standaard publieke belangen in het energiesysteem: betaalbaarheid, betrouwbaarheid en duurzaamheid. Met name als deze belangen alleen vanuit technisch-economische oogpunt benaderd worden, ontbreekt het maatschappelijk perspectief in het gesprek. Tegelijkertijd helpt het om te focussen op een *selectie van publieke belangen*. Anders ontstaat het risico dat er geen keuzes gemaakt worden omdat de afweging tussen publieke belangen vaak eindeloos complex is.

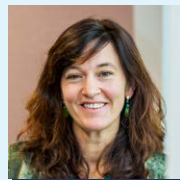
Inzicht en richting

Beide assen geven helder inzicht en richting: hoe werkt het nu in uw regio, welke waarden staan voorop, en hoe wilt u uw gemeente ontwikkelen? Dit kan een *nieuw perspectief* openen op de aanpak van de energietransitie en de rol die u als overheid daarin kiest. Tegelijkertijd brengen ze ook uitdagende vragen aan het licht: wat als er geen initiatief komt vanuit de samenleving? Hoe borgt u het langetermijnperspectief in de besluitvorming? En hoe komt u tot keuzes die recht doen aan complexe belangen en toekomstbestendigheid?

Ja, het is ingewikkeld om publieke belangen te definiëren en te wegen. Maar juist daarom is het essentieel. Dus volksvertegenwoordigers en ambtenaren: start het gesprek, zet de publieke waarden centraal, en verbind de energietransitie aan de toekomst die uw regio verdient! Bepaal vandaag welke publieke belangen in uw gebied niet onderhandelbaar zijn. Veranker die waarden in uw beleid. Verbind er concrete keuzes en projecten aan, zodat de technische keuzes gemaakt kunnen worden vanuit een maatschappelijke basis. En leg helder uit aan uw inwoners waarom u deze keuzes maakt, ook als ze pijn doen. *De samenleving wacht op uw visie!*

Wie dat doen?

Neem contact op met onze adviseurs.

Eva de Ruiter

e.deruiter@berenschot.nl

06 127 05 970

Regine Wagenaar

r.wagenaar@berenschot.nl

06 575 40 312